

تحلیل مشکلات توسعه گردشگری در مناطق روستایی استان قزوین (مورد مطالعه: روستای گازرخان)

روح‌اله رضائی*، امیر اسدپاسکی^۲

۱. دانشیار دانشکده کشاورزی، دانشگاه زنجان

۲. دانش آموخته کارشناسی ترویج کشاورزی، دانشگاه زنجان

(تاریخ دریافت: ۹۰/۳/۲۴ - تاریخ تصویب: ۹۲/۱۱/۳۰)

چکیده

تحقیق حاضر با هدف تحلیل مشکلات توسعه گردشگری در روستای گازرخان در استان قزوین صورت پذیرفت. روش این پژوهش از نوع توصیفی - پیمایشی بود. جامعه آماری این تحقیق را تمام سرپرستان خانوار در روستای گازرخان تشکیل می‌دادند ($N=750$) که براساس فرمول کوکران، ۱۱۵ نفر از آن‌ها از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی ساده برای انجام‌دادن تحقیق انتخاب شدند ($n=115$). برای گردآوری داده‌ها از پرسشنامه استفاده شد. روایی پرسشنامه با نظر پانلی از کارشناسان و متخصصان ترویج و آموزش کشاورزی تأیید شد. برای تعیین پایایی ابزار تحقیق پیش‌آزمون انجام گرفت که مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده برای مقیاس اصلی پرسشنامه حدود ۰/۸۱ بود. به منظور تجزیه و تحلیل اطلاعات از نرم‌افزار SPSSWin18 استفاده شد. نتایج کسب شده از تحلیل عاملی نشان داد ۶۷/۳۳ درصد از واریانس مشکلات توسعه گردشگری را در روستای گازرخان چهار عامل اطلاع‌رسانی - پشتیبانی، زیرساختی، انگیزشی - شناختی و اجتماعی - فرهنگی تبیین می‌کردند.

واژه‌های کلیدی: استان قزوین، توسعه گردشگری، روستای گازرخان، روستاییان، مشکلات.

مقدمه

از انواع مختلف گردشگری به‌شمار می‌رود که شامل فعالیت‌های گوناگون گردشگری در محیط‌های روستایی و پیرامون آن‌ها می‌شود و دربردارنده ارزش‌ها و پیامدهای متفاوتی در ابعاد زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی است (Soteriades, 2002). گردشگری روستایی را می‌توان از لحاظ مفهومی نوعی مسافرت دور از خانه به مکان‌هایی خارج از شهرک‌های اصلی و کنار ساحلی تعریف کرد (Saxena & Ilbery, 2008). برخی نیز گردشگری روستایی را نوعی فعالیت در مناطق تفریحی - تجاری در نواحی روستایی می‌دانند که در آن‌ها خدمات متنوعی به گردشگران ارائه می‌شود (Mahdavi et al., 2008). در بیانی کلی، می‌توان گردشگری روستایی را فعالیت گردشگری در محیط روستا در نظر گرفت یا در حوزه کاربردی وسیع‌تر، آن را فعالیت گردشگری در

تضعیف فعالیت‌های سنتی اقتصادی در مناطق روستایی مانند کشاورزی، معدن و جنگل در سه دهه پیش، ضرورت جست‌وجو و به‌کارگیری راهکارهای جدید برای تقویت پایه‌های اقتصادی و تنوع‌بخشی به فعالیت‌های تولیدی را در مناطق روستایی بیش از پیش ضروری کرد (Andereck & Vogt, 2000; Reeder & Brown, 2005; Byrd et al., 2009). در این میان، طی سال‌های اخیر گردشگری روستایی یکی از مهم‌ترین صنایعی است که پتانسیل لازم را برای کمک به توسعه فعالیت‌های اقتصادی در جوامع محلی دارد و محققان و صاحب‌نظران بسیاری به آن توجه کردند (Hassan, 2000; Davis & Morais, 2004; McGehee & Andereck, 2004; Byrd et al., 2009). گردشگری روستایی یکی

البته جاذبه‌های گردشگری روستا فقط محدود به بناهای تاریخی آن نمی‌شود و غذاهای محلی، پوشش و لباس‌های مردم بومی، موسیقی محلی (سرنا و دهل)، لهجه و گویش افراد بومی و آداب و رسوم ویژه مردم از جمله مراسم مربوط به جشن‌های عروسی و اعیاد و مراسم‌های مذهبی به‌ویژه مراسم ماه محرم، از دیگر جاذبه‌های مورد توجه گردشگران به‌شمار می‌روند (Wikipedia, 2011).

به‌هرحال، برخلاف پتانسیل بالای روستای گازرخان در زمینه‌های برخورداری از جاذبه‌های متعدد گردشگری در حوزه‌های مختلف اجتماعی- فرهنگی، تاریخی، مذهبی و... و بازدید تعداد زیادی از گردشگران در طول سال از این منطقه، مشکلات زیادی در ابعاد گوناگون برای توسعه پایدار گردشگری در این روستا وجود دارد و نه تنها به این مشکلات تاکنون به‌شکل جدی توجه نشده، بلکه طی سال‌های اخیر با افزایش تعداد گردشگران بر دامنه و گستره آن نیز افزوده شده است (Office of Planning and Development Management of Qazvin Province, 2011). مسلم است در صورت ادامه روند کنونی و نبود برنامه‌ریزی و اعمال مدیریت مناسب برای حل موانع و مشکلات موجود، در چند سال آتی از ظرفیت‌ها و پتانسیل‌های گردشگری این روستای تاریخی به‌شدت کاسته می‌شود. اینک روشن شد که توسعه و مدیریت گردشگری باید به شیوه‌ای منسجم، کنترل‌شده و پایدار و بر مبنای برنامه‌ریزی مؤثر صورت پذیرد تا از این رهگذر، بدون ایجاد مشکلات جدی فرهنگی، اجتماعی و زیست‌محیطی برای ناحیه مورد نظر، منافع چشمگیری نصیب افراد محلی شود و درضمن، منابع گردشگری نیز برای استفاده در آینده حفظ شود. با توجه به مطالب اشاره‌شده، به نظر می‌رسد اولین گام در این زمینه، مطالعه و شناخت پدیده گردشگری روستایی در مناطق مختلف به‌ویژه مشکلات فراروی توسعه پایدار آن است تا براساس یافته‌های چنین مطالعات و پژوهش‌هایی بتوان راهبردها و راهکارهای مناسبی به‌منظور رفع مشکلات موجود و در نتیجه پایدارسازی گردشگری در مناطق روستایی تدوین کرد و به‌کار بست. برخلاف اهمیت موضوع، تاکنون مطالعه جامعی در روستای گازرخان در این زمینه صورت نپذیرفته است. از این‌رو با در نظر گرفتن ضرورت مسئله، این پژوهش با هدف شناخت و واکاوی مشکلات توسعه گردشگری در روستای گازرخان در استان قزوین طرح شد و انجام گرفت. در این بخش، با توجه به هدف و محدوده موضوعی تحقیق، به مرور برخی از

حوزه غیر شهری تلقی کرد که فعالیت‌های انسانی در آن، اغلب در بخش کشاورزی صورت می‌گیرد (Mahdavi et al., 2008). البته شایان ذکر است که گردشگری روستایی شامل حوزه وسیعی از فعالیت‌های مختلف می‌شود که هر یک از آن‌ها می‌توانند جذابیت‌های ویژه‌ای را برای گردشگران دربر داشته باشند؛ به‌عبارت دیگر، گردشگران با انگیزه‌های متفاوتی مانند منحصربه‌فرد بودن اکولوژیکی، دستیابی به فرصت‌های ماجراجویی ویژه، دیدن جذابیت‌های فرهنگی یا کیفیت فضا و محیط روستایی و... وارد روستاها می‌شوند (Roknodin- Eftekhari & Mahdavi, 2005). بر این اساس، به‌طور خلاصه جاذبه‌های گردشگری روستا را می‌توان در قالب جاذبه‌های بکر طبیعی در اطراف روستا (جاذبه‌های طبیعی- اکولوژیک)، جاذبه‌های مربوط به مسکن و معماری روستایی (جاذبه‌های کالبدی- فضایی)، جاذبه‌های اقتصاد روستایی و جاذبه‌های فرهنگی- اجتماعی در نظر گرفت (Moradnejadi & Nazari, 2003).

روستای گازرخان از توابع بخش رودبار الموت شهرستان قزوین، در فاصله ۱۶ کیلومتری شرق شهر معلم کلايه و ۱۱۰ کیلومتری شمالی شرق شهر قزوین واقع است. این روستا پرجمعیت‌ترین و بزرگ‌ترین روستای الموت است که از آن به عنوان نگین الموت یاد می‌کنند. روستای گازرخان جاذبه‌های گردشگری متعددی در ابعاد مختلف طبیعی، کالبدی- فضایی، فرهنگی- اجتماعی و... دارد و به لحاظ گردشگری همواره در صدر مکان‌های گردشگری استان قزوین است. از نظر اقلیمی، این روستا آب و هوایی معتدل دارد که در فصول مختلف سال شادابی زائدالوصفی به روستا می‌بخشد. همچنین، به‌دلیل بارش‌های فصلی سیلاب‌گونه، رودهای متعددی در روستای گازرخان جاری می‌شوند که زیبایی و طراوت ویژه‌ای را در منطقه ایجاد می‌کنند. در روستای گازرخان، آثار تاریخی متعددی از گذشتگان بر جای مانده است که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به مقبره‌های امامزاده محمود و امامزاده هیجده تن، مسجد قدیمی روستا، میدان قتلگاه، قبرستان قدیمی روستا و بناهای تاریخی ارزشمندی مانند خانه منصور، سمیعی و صفری اشاره کرد. در این میان، بی‌تردید مهم‌ترین و معروف‌ترین اثر تاریخی روستای گازرخان قلعه تاریخی و شگفت‌انگیز الموت (حسن صباح) است. این قلعه در شمال شرقی روستا و بر فراز صخره‌ای به ارتفاع ۲۱۶۳ متر از سطح دریا قرار دارد. وجود این قلعه تاریخی در این منطقه همواره سبب جذب تعداد زیادی از گردشگران داخلی و خارجی به روستای گازرخان می‌شود،

متخصص در حوزه گردشگری روستایی، نبود امکانات رفاهی و اقامتی مورد نیاز در سطح بیشتر روستاها، پایین بودن سطح درک و آشنایی روستاییان در زمینه پدیده گردشگری، پایین بودن سطح اطلاعات گردشگران، نبود قوانین مشخص در زمینه گردشگری روستایی و عدم ارائه حمایت‌های لازم از سوی دولت. در این زمینه، Zmija & Kuczek (2008) در مطالعه فرصت‌ها و مشکلات توسعه گردشگری در مناطق روستایی غرب لهستان، مواردی مانند ضعف در زیرساخت‌های اجتماعی و فنی، پایین بودن استانداردهای بهداشتی در نواحی روستایی و نبود حمایت‌های مالی کافی را از مهم‌ترین مشکلات فراروی توسعه گردشگری دانستند. در مطالعه دیگری، Ryglova (2007) در بررسی عوامل محدودکننده فعالیت‌های کسب و کار در زمینه گردشگری روستایی در جمهوری چک نشان داد فعالیت‌های گردشگری روستایی در مناطق مورد مطالعه هنوز در مراحل ابتدایی و آغازین به سر می‌برند و با مسائل و مشکلات زیادی مواجه‌اند که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به مواردی مانند ناکافی بودن منابع مالی و حمایت‌های ضعیف دولت، نبود قوانین و مقررات مشخص در زمینه گردشگری روستایی، بوروکراسی و مشکلات اداری، ضعف در زیرساخت‌ها به‌ویژه زیرساخت‌های ارتباطی، تمایل نداشتن روستاییان به توسعه فعالیت‌های گردشگری، پایین بودن سطح آشنایی و تجربه پایین افراد محلی در حوزه گردشگری و از بین رفتن حریم‌های خصوصی روستاییان به دلیل ورود گردشگران بیرونی اشاره کرد.

روش‌شناسی

پژوهش حاضر از لحاظ هدف کاربردی است و به دلیل آنکه امکان کنترل و دستکاری متغیرهای تحقیق برای محقق وجود ندارد، توصیفی (غیر آزمایشی) و از نوع پیمایشی است. جامعه آماری تحقیق را تمام سرپرستان خانوار در روستای گازرخان تشکیل می‌دادند که براساس آمار سرشماری عمومی نفوس و مسکن (۱۳۸۵) تعداد آن‌ها حدود ۷۵۰ خانوار بود (Statistical Center of Iran, 2006). به منظور تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شد که با استفاده از آن ۱۱۵ نفر از سرپرستان خانوار از طریق روش نمونه‌گیری تصادفی ساده برای انجام دادن تحقیق انتخاب شدند.

ابزار گردآوری داده‌ها در این تحقیق پرسشنامه بود که از دو بخش مشخصه‌های فردی و حرفه‌ای افراد (چهار متغیر) و دیدگاه پاسخگویان مورد مطالعه در زمینه میزان اهمیت

مطالعات تجربی انجام گرفته در داخل و خارج از کشور پرداخته می‌شود.

Popzan et al. (2010) در مطالعه‌ای مشکلات و محدودیت‌های گردشگری روستایی را با استفاده از نظریه بنیانی در روستای حریر در استان کرمانشاه بررسی کردند. نتایج تحقیق نشان داد مهم‌ترین مشکلات گردشگری در روستای حریر شامل فقدان امکانات زیربنایی و رفاهی، نبود درک صحیح روستاییان و مسئولان از گردشگری روستایی، کم‌رنگ شدن جاذبه‌های فرهنگی روستا، فقدان شبکه اطلاع‌رسانی صحیح و به موقع و نبود حمایت و توجه کافی دولت بودند. در مطالعه دیگری، Bahrami (2010) به بررسی قابلیت‌ها و تنگناهای توسعه گردشگری روستایی در استان کردستان پرداخت. با توجه به یافته‌های تحقیق، مهم‌ترین مشکلات توسعه گردشگری روستایی در قالب چهار دسته مشکلات اقتصادی، اجتماعی، اکولوژیکی و نهادی قرار داشتند. Karimi- Panabandany & Ghadiri (2009) در مطالعه خود در زمینه بررسی گردشگری روستایی، فرصت‌ها، موانع و محدودیت‌ها دریافتند مواردی مانند نبود مهارت‌های مدیریتی، بازاریابی نامناسب، فقدان یا کمبود خدمات مورد نیاز گردشگران، محدودیت‌های فصلی، فقدان قوانین و مقررات مناسب، از مهم‌ترین مشکلات توسعه گردشگری پایدار هستند. Roknodin- Eftekhari & Mahdavi (2005) در بررسی راهکارهای توسعه گردشگری روستایی با استفاده از مدل SWOT در دهستان لواسان کوچک به این نتیجه رسید که مهم‌ترین ضعف‌ها و مشکلات توسعه گردشگری روستایی در منطقه مورد مطالعه به ترتیب اولویت شامل موارد زیر بودند: نامناسب بودن تسهیلات و تجهیزات اقامتی، گرایش غالب مردم به استفاده اختصاصی از فضاهای روستا، نامناسب بودن تجهیزات و تأسیسات تفریحی، نبود برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری کافی، نبود نیروهای متخصص و آموزش‌دیده، عدم تمایل مردم محلی برای سرمایه‌گذاری در راستای توسعه گردشگری، آشنا نبودن روستاییان با گردشگری و فواید آن و تعارض میان فرهنگ گردشگران و مردم روستا.

Janet (2009) در پژوهش خود مشخص کرد مهم‌ترین چالش‌ها و مشکلات توسعه گردشگری روستایی شامل موارد زیر بودند: مسائل مالی و نبود سرمایه‌گذاری‌های لازم، موقعیت جغرافیایی نامناسب بیشتر روستاها و دور از دسترس بودن آن‌ها به دلیل نداشتن مسیرهای ارتباطی مناسب، پایین بودن تعداد نیروهای انسانی آموزش‌دیده و

از نظر شغل اصلی، نتایج کسب‌شده بیانگر آن بود که بیشتر افراد مورد مطالعه (۴۱/۵ درصد) دارای شغل کشاورزی بودند. یافته‌های تحقیق در زمینه سطح تحصیلات پاسخگویان نشان داد بیشترین فراوانی (۲۸/۶ درصد) مربوط به پاسخگویانی بود که میزان تحصیلات آن‌ها در سطح دیپلم بود (جدول ۲).

جدول ۲. توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیر سطح تحصیلات

شماره	سطح تحصیلات	فراوانی	درصد
۱	بی‌سواد	۱۱	۹/۶
۲	ابتدایی	۲۷	۲۳/۵
۳	راهنمایی	۲۳	۲۰
۴	دیپلم	۳۳	۲۸/۶
۵	بالتر از دیپلم	۲۱	۱۸/۳
۶	کل	۱۱۵	۱۰۰

در این بخش، به‌منظور دسته‌بندی «مشکلات توسعه گردشگری در روستای گازرخان» و تعیین مقدار واریانس تبیین شده توسط هرکدام از عامل‌ها به‌صورت عامل‌های دسته‌بندی شده، از تحلیل عاملی اکتشافی استفاده شد. به‌منظور تشخیص مناسب بودن داده‌های مربوط به مجموعه متغیرهای مورد تحلیل در زمینه مشکلات توسعه گردشگری روستایی، از آزمون بارتلت و شاخص KMO بهره گرفته شد. معنی‌داری آزمون بارتلت در سطح ۰/۰۱ و مقدار مناسب KMO (جدول ۳)، بیانگر همبستگی و مناسبت متغیرها و کافی بودن تعداد نمونه‌های تحقیق برای انجام دادن تحلیل عاملی بود.

عامل‌های استخراج‌شده مجموعه مورد تحلیل یعنی مشکلات توسعه گردشگری در روستای گازرخان، همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی در جدول ۴ ارائه می‌شود. البته شایان ذکر است به‌منظور استخراج و دسته‌بندی عامل‌ها، از ملاک کیسر استفاده شد و عامل‌هایی مد نظر قرار گرفتند که مقدار ویژه آن‌ها از یک بزرگ‌تر بود. با توجه به نتایج کسب‌شده در جدول ۴، عامل نخست از بین چهار عامل استخراجی با عنوان عامل «اطلاع‌رسانی- پشتیبانی» با مقدار ویژه ۳/۸۳۱ به‌تنهایی تبیین‌کننده ۲۳/۹۱ درصد از واریانس کل مجموعه مورد تحلیل بود. پس از آن، عامل دوم با نام عامل «زیرساختی» با مقدار ویژه ۲/۸۵۹ توانست ۲۰/۳۸ درصد از واریانس مجموعه را تبیین کند. درنهایت، عامل‌های سوم (انگیزشی- شناختی) و چهارم (اجتماعی- فرهنگی) با مقدار ویژه ۲/۰۰۳ و ۱/۲۲۸

هریک از مشکلات توسعه گردشگری در روستای گازرخان (۱۹ متغیر) تشکیل شده بود که این متغیرها از طریق بررسی و مرور ادبیات نظری در حیطه مسئله پژوهش به‌ویژه پژوهش‌های صورت‌گرفته در داخل و خارج از کشور و نیز مصاحبه حضوری و نیمه‌ساختارمند با متخصصان و مطلعان کلیدی شناسایی و استخراج شده بودند. برای اندازه‌گیری بخش دوم، از طیف لیکرت پنج سطحی (از خیلی کم= ۱ تا خیلی زیاد= ۵) استفاده شد. روایی پرسشنامه با نظر پانلی از کارشناسان و متخصصان ترویج و آموزش کشاورزی در دانشگاه زنجان تأیید شد و برای تعیین پایایی ابزار تحقیق پیش‌آزمون (از طریق سی نفر خارج از نمونه اصلی در روستای زراباد شهرستان قزوین) انجام گرفت که مقدار آلفای کرونباخ محاسبه شده برای کل ابزار اندازه‌گیری (شامل مقیاس میزان اهمیت مشکلات توسعه گردشگری در روستای گازرخان) حدود ۰/۸۱ بود که براساس نظر Pedhazur (1982) ضریب پایایی اشاره‌شده قابل قبول است. تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری‌شده با استفاده از نرم‌افزار SPSSWin18 صورت گرفت و نتایج تحقیق در دو بخش توصیفی (شامل فراوانی، درصد فراوانی، میانگین و انحراف معیار) و استنباطی (شامل تحلیل عاملی اکتشافی) ارائه شد.

یافته‌های تحقیق

براساس اطلاعات کسب‌شده، بیشتر پاسخگویان مورد مطالعه (۹۶/۵ درصد) مرد بودند، درحالی‌که شمار کمی (۳/۵ درصد) از آنان را زنان تشکیل می‌دادند. به لحاظ سن افراد، میانگین سنی پاسخگویان حدود ۴۵/۱۲ سال بود و بیشترین فراوانی (۳۳ درصد) مربوط به پاسخگویانی بود که در رده سنی ۳۶ تا ۴۵ سال قرار داشتند (جدول ۱). درضمن کمینه و بیشینه سن پاسخگویان به ترتیب ۲۲ و ۵۹ سال بود.

جدول ۱. توزیع فراوانی پاسخگویان برحسب متغیر سن

شماره	گروه سنی (سال)	فراوانی	درصد
۱	کمتر از ۲۵	۱۷	۱۴/۸
۲	۲۶-۳۵	۲۶	۲۲/۶
۳	۳۶-۴۵	۳۸	۳۳
۴	۴۶-۵۵	۲۳	۲۰
۵	بالتر از ۵۶	۱۱	۹/۶
۶	کل	۱۱۵	۱۰۰

واقع شدن متغیرهای دارای بار عاملی بزرگتر از ۰/۵ پس از چرخش عاملها به روش وریماکس، در جدول ۵ ارائه می شود. البته باید به این نکته اشاره کرد که پس از چرخش، پنج متغیر به دلیل پایین بودن بار عاملی (کمتر از ۰/۵) و در نتیجه معنی دار نبودن همبستگی آنها با دیگر متغیرها، از تحلیل حذف شدند.

به ترتیب حدود ۱۴/۲۹ و ۸/۷۵ درصد از واریانس کل را تبیین کردند. به طور کلی، این چهار عامل ۶۷/۳۳ درصد از واریانس کل را تبیین کردند که بیانگر میزان واریانس بالای تبیین شده توسط عاملهای استخراج شده است. وضعیت قرارگیری مجموعه متغیرهای مرتبط با مشکلات توسعه گردشگری، با توجه به عوامل استخراج شده با فرض

جدول ۳. مقدار KMO و آزمون بارتلت و سطح معنی داری

مجموعه مورد تحلیل	مقدار KMO	مقدار بارتلت	سطح معنی داری (Sig.)
مشکلات توسعه گردشگری در روستای گازرخان	۰/۷۹۱	۸۱۲/۰۱۲	۰/۰۰۰

جدول ۴. عاملهای استخراج شده همراه با مقدار ویژه، درصد واریانس و درصد واریانس تجمعی آنها

شماره	عاملها	مقدار ویژه	درصد واریانس مقدار ویژه	درصد واریانس تجمعی
۱	اطلاع رسانی - پشتیبانی	۳/۸۳۱	۲۳/۹۱	۲۳/۹۱
۲	زیرساختی	۲/۸۵۹	۲۰/۳۸	۴۴/۲۹
۳	انگیزشی - شناختی	۲/۰۰۳	۱۴/۲۹	۵۸/۵۸
۴	اجتماعی - فرهنگی	۱/۲۲۸	۸/۷۵	۶۷/۳۳

جدول ۵. متغیرهای مربوط به هر یک از عوامل و میزان بارهای عاملی به دست آمده از ماتریس چرخش یافته

عاملها	متغیرها	بار عاملی
اطلاع رسانی - پشتیبانی	کم توجهی دولت به این منطقه به ویژه در امر گردشگری	۰/۸۱۴
	نبودن یا ناکافی بودن خدمات اطلاع رسانی و تبلیغات در زمینه گردشگری در منطقه	۰/۸۰۱
	نبودن یا ضعف خدمات راهنمایی و مشاوره به گردشگران در منطقه	۰/۷۶۱
	نبودن نیروهای متخصص و آموزش دیده در زمینه های مرتبط با گردشگری در این منطقه	۰/۷۴۴
زیرساختی	عدم سرمایه گذاری کافی برای توسعه گردشگری در منطقه از سوی بخش خصوصی، روستاییان و...	۰/۷۱۴
	کمبود تسهیلات بهداشتی و خدماتی در منطقه (سرویس های بهداشتی، خدمات جمع آوری زباله و سایر موارد)	۰/۷۶۲
	نامناسب بودن و کمبود تسهیلات و تجهیزات رفاهی (مانند رستوران ها) در منطقه	۰/۷۲۱
	کمبود تسهیلات و تجهیزات اقامتی در منطقه	۰/۷۰۱
انگیزشی - شناختی	نبودن فضاهای تفریحی در منطقه	۰/۶۷۸
	آشنان بودن روستاییان منطقه با فواید و مزایای صنعت گردشگری	۰/۶۹۲
	نبودن انگیزه کافی در بین روستاییان منطقه برای مشارکت در فعالیتهای گردشگری	۰/۶۶۸
اجتماعی - فرهنگی	گرایش بیشتر مردم به استفاده اختصاصی از فضاهای روستا در قالب ویلا و باغهای خصوصی در منطقه	۰/۶۴۳
	کم رنگ شدن جاذبه های فرهنگی از جمله تغییر در آداب و رسوم، گویش مردم محلی، نوع پوشاک و...	۰/۶۳۳
	بروز برخی تضادها و اختلافات بین روستاییان و سازمان های دولتی به دلیل توزیع ناعادلانه منافع حاصل از گردشگری به نفع دولت	۰/۵۹۸

بحث و نتیجه گیری

مشکلات در قالب چهار دسته مشکلات اطلاع رسانی - پشتیبانی، زیرساختی، انگیزشی - شناختی و اجتماعی - فرهنگی قرار گرفتند و حدود ۶۷/۳۳ درصد از واریانس کل را تبیین کردند. با توجه به نتایج کسب شده، یکی از مهم ترین

به طور کلی یافته های تحقیق بیانگر آن بود که توسعه گردشگری در روستای گازرخان با مشکلات متعددی در ابعاد مختلف مواجه است که براساس نتایج تحلیل عاملی این

مشکلات توسعه گردشگری در روستای گازرخان- که براساس نتایج تحلیل عاملی به عنوان عامل نخست وارد تحلیل شد و مقدار شایان توجهی از واریانس را به خود اختصاص داد- مشکلات اطلاع‌رسانی- پشتیبانی هستند. در این زمینه، برخلاف وجود پتانسیل‌های گردشگری فراوان در روستای گازرخان، تاکنون به این منطقه و جاذبه‌های گردشگری آن به‌طور جدی از سوی دولت و سازمان‌های دست‌اندرکار توجه نشده است و برنامه مشخصی به‌منظور مدیریت و توسعه پایدار گردشگری در منطقه مورد مطالعه طراحی و تدوین نشد که از مهم‌ترین مصادیق آن می‌توان به ضعف در تسهیلات و زیرساخت‌های اقامتی، بهداشتی و تفریحی، نبود سرمایه‌گذاری و اختصاص منابع مالی کافی برای توسعه گردشگری در منطقه، نبود حمایت از بخش خصوصی برای ورود و سرمایه‌گذاری در حوزه گردشگری، ضعف در تبلیغات و نبود برنامه‌های اطلاع‌رسانی کافی برای معرفی جاذبه‌های گردشگری و سایر موارد اشاره کرد. در این راستا، همان‌طور که از نتایج پیداست یکی از مهم‌ترین مشکلاتی که نقش مهمی در توسعه نیافتن گردشگری در روستای گازرخان داشت، ضعف یا نبود خدمات اطلاع‌رسانی و تبلیغات در زمینه گردشگری است. این مسئله سبب شد، به جز قلعه الموت، بسیاری از جاذبه‌های گردشگری منطقه از نظر گردشگران دور ماند و بازدید نشود. در این زمینه، حتی برای راهنمایی گردشگرانی که برای بازدید وارد روستا می‌شوند، هیچ تابلو یا علامتی در قالب مسیر توریستی مشخص برای راهنمایی نصب نشد و هیچ فرد آموزش‌دیده‌ای در سطح روستا به‌عنوان راهنما یا مشاور گردشگری وجود ندارد که این مسئله در مواردی سبب سردرگمی و اتلاف وقت گردشگران می‌شود. البته شایان ذکر است در این زمینه چند نفر به‌صورت محدود به‌عنوان راهنما در داخل قلعه الموت حضور دارند که در این مورد نیز سطح اطلاعات افراد بسیار پایین است و به هیچ‌وجه نمی‌توانند اطلاعات لازم را در اختیار گردشگران قرار دهند. به هر حال، اهمیت عامل اطلاع‌رسانی- پشتیبانی در مطالعات متعددی مانند (Ryglava, 2007)، (Janet, 2009)، Karimi- (2010) Popzan et al. و (Panabandany & Ghadiri, 2009) تأیید شد.

پس از عامل اطلاع‌رسانی- پشتیبانی، عامل دوم که وارد تحلیل عاملی شد و بیشترین میزان واریانس را شامل می‌شد، عامل زیرساختی است. در این زمینه، مانند بسیاری از دیگر مناطق روستایی توریستی در سطح کشور، یکی از مهم‌ترین

مشکلات توسعه گردشگری مربوط به کمبود زیرساخت‌های عمرانی مانند تسهیلات و تجهیزات اقامتی، بهداشتی و خدماتی برای گردشگران است که این موضوع تا حد زیادی در مورد روستای گازرخان نیز صادق است؛ برای مثال، در روستای گازرخان فقط یک خانه معلم برای اسکان گردشگران وجود دارد که به هیچ‌وجه پاسخگوی تعداد زیاد گردشگران نیست. به‌ویژه در مورد گردشگران خارجی که مسافت زیادی را برای دیدن قلعه الموت طی می‌کنند، هیچ محل مناسبی برای اسکان در نظر گرفته نشد. در این زمینه، هیچ محل مشخصی برای نصب چادر و اسکان موقت گردشگران نیز مشخص نشده و بسیاری از افراد مجبور می‌شوند به دلیل نبود محلی برای اقامت شبانه، بازدید خود را به‌صورت یک‌روزه انجام دهند و برای اسکان به شهر معلم کلایه و در بیشتر موارد به قزوین مراجعه کنند. حتی برای گردشگرانی که به‌صورت یک‌روزه به بازدید می‌پردازند، محلی برای استراحت موقت در طول روز و تهیه برخی از مایحتاج عمومی در سطح روستا وجود ندارد. افزون بر ضعف در زیرساخت‌های اقامتی، این مسئله در مورد تسهیلات بهداشتی نیز تا حد زیادی قابل مشاهده است؛ برای نمونه، در سطح روستای گازرخان و روستاهای اطراف هیچ مرکز بهداشتی یا درمانگاهی وجود ندارد و در صورت بروز مشکل برای گردشگران، آن‌ها باید به شهر معلم کلایه برگردند. به‌رحال، بخش عمده‌ای از این مسئله همان‌طور که قبلاً نیز اشاره شد ناشی از بی‌توجهی دولت به روستای گازرخان برای توسعه گردشگری است. البته همان‌گونه که نتایج تحلیل عاملی نشان می‌دهد، افزون بر بی‌توجهی دولت و سازمان‌های دست‌اندرکار، مردم محلی نیز تمایل زیادی برای مشارکت در توسعه فعالیت‌های گردشگری در روستای گازرخان نشان ندادند و انگیزه زیادی در این زمینه ندارند؛ برای مثال، بیشتر روستاییان گرایش به استفاده اختصاصی از فضاهای روستا در قالب ویلا و باغ‌های خصوصی دارند و آن‌ها را در اختیار گردشگران قرار نمی‌دهند. شاید بتوان یکی از دلایل این مسئله را به پایین بودن سطح آگاهی و آشنایی روستاییان ساکن در این منطقه با پدیده گردشگری نسبت داد. البته عوامل مهم دیگری مانند ریسک بالای سرمایه‌گذاری برای توسعه گردشگری و نبود اطمینان روستاییان به بازگشت سرمایه، همکاری نکردن و فراهم نکردن بسترها و شرایط لازم از سوی سازمان‌ها و نهادهای مربوطه و... نیز در پایین بودن انگیزه و سطح مشارکت روستاییان بی‌تأثیر نبودند. بر اهمیت عامل انگیزشی- شناختی در

اجتماعی گردشگران، فعالیت‌ها و برنامه‌های تدوین‌شده به‌منظور توسعه گردشگری در منطقه و... برای روستاییان ساکن در منطقه برگزار شود. در این زمینه، می‌توان افزون بر برگزاری دوره‌های آموزشی، از طریق شیوه‌ها و روش‌هایی به ویژه تدوین و اجرای سازوکارهای ترویجی و اطلاع‌رسانی مختلف مانند استفاده از رسانه‌های ارتباط جمعی با تأکید بر شبکه‌های رادیویی و تلویزیونی در سطح محلی و برگزاری گردهمایی‌ها و جلسه‌های عمومی با حضور روستاییان، زمینه‌ها و بسترهای لازم را به‌منظور بهبود سطح دانش و آگاهی روستاییان و به‌دنبال آن افزایش سطح مشارکت تمام روستاییان در فعالیت‌های گردشگری و در نتیجه توسعه گردشگری پایدار در روستای گازرخان فراهم کرد.

۲. با توجه به نتایج تحلیل عاملی و واردشدن عامل اطلاع‌رسانی در تحلیل، پیشنهاد می‌شود با هماهنگی سازمان‌های دست‌اندرکار از طریق استخدام و به‌کارگیری نیروهای متخصص و آموزش‌دیده خدمات راهنمایی و مشاوره‌ای به گردشگران ارائه شود. در این زمینه، انتخاب افراد راهنما از بین روستاییان و ارائه آموزش‌های لازم به آن‌ها می‌تواند در ایجاد اشتغال و اثربخش‌تر کردن فعالیت‌ها مؤثر باشد. افزون بر این، تهیه و توزیع مواد چاپی مانند نشریه‌ها و بروشورهای ترویجی در بین گردشگران هنگام ورود به روستا می‌تواند در شناساندن بهتر جاذبه‌های گردشگری به گردشگران و بازدید هدفمند آنان از تمام جاذبه‌های گردشگری روستا کمک شایانی کند. البته در این زمینه، پیشنهاد می‌شود مانند برخی مناطق گردشگری در کشور- که تورهای گردشگری ویژه دارند- تورهایی برای بازدید از قلعه الموت و دیگر جاذبه‌های روستای گازرخان با حمایت دولت و تشویق بخش خصوصی تشکیل و راه‌اندازی شوند.

۳. با توجه به نتایج تحلیل عاملی و واردشدن عامل زیرساختی در تحلیل، پیشنهاد می‌شود به‌منظور توسعه گردشگری پایدار در روستای گازرخان، به ایجاد تسهیلات و تجهیزات اقامتی، بهداشتی، خدماتی و رفاهی لازم برای گردشگران از سوی نهادها و مراکز دولتی دست‌اندرکار توجه جدی شود.

پژوهش‌های متعددی مانند Rokonodin- Eftekhari & Mahdavi (2005)، Ryglova (2007)، Janet (2009)، Popzan et al (2010) و Bahrami (2010) تأکید شد.

افزون بر عوامل اطلاع‌رسانی- پشتیبانی، زیرساختی و انگیزشی- شناختی، بخش دیگری از مشکلات که از طریق نتایج تحلیل عاملی به‌عنوان اولویت آخر بر آن‌ها تأکید شد، شامل مشکلات اجتماعی- فرهنگی هستند. در این زمینه، نبود برنامه‌ای مدون و اعمال نکردن سیستم مدیریتی یکپارچه و منسجم برای توسعه پایدار گردشگری در روستای گازرخان، به بروز برخی پیامدهای منفی اجتماعی- فرهنگی و کاهش تعداد گردشگران منجر شد که از مهم‌ترین آن‌ها می‌توان به کم‌رنگ‌شدن برخی جاذبه‌های فرهنگی از جمله تغییر در آداب و رسوم و گویش مردم محلی در سطح منطقه اشاره کرد. یکی از مصادیق مهم این مسئله تغییر پوشش محلی ساکنان روستای گازرخان است. در این زمینه، به واسطه ورود شمار زیاد گردشگران و گسترش الگوهای فرهنگی آنان در سطح روستا، شماری از مردم محلی به‌ویژه جوانان روستایی از بیگانگان تقلید می‌کنند و پوشاک گردشگران را الگو قرار می‌دهند، به‌طوری‌که درحال حاضر تنها شمار اندکی از روستاییان مانند زنان سالخورده به استفاده از لباس‌های محلی علاقه نشان می‌دهند. البته این موضوع تا حدودی در زمینه گویش محلی مردم و کاهش میزان استفاده از آن نیز صدق می‌کند. نتایج این بخش از تحقیق و اهمیت عامل اجتماعی- فرهنگی در مطالعاتی مانند Bahrami (2010) و Popzan et al (2010) نیز تأکید شد.

با توجه یافته‌های اصلی تحقیق به‌منظور رفع مشکلات گردشگری در روستای گازرخان و توسعه گردشگری پایدار در این منطقه پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود:

۱. با توجه به پایین‌بودن سطح آگاهی و آشنایی مردم منطقه با مقوله گردشگری و مزایای آن، پیشنهاد می‌شود در راستای بهبود سطح اطلاعات روستاییان و در نتیجه افزایش میزان تمایل و انگیزه آنان برای مشارکت در فعالیت‌های گردشگری؛ برنامه‌های آموزشی مرتبط در زمینه اهمیت و مفهوم گردشگری، مزایای گردشگری و نیز مسائل و مشکلات احتمالی ناشی از توسعه آن، نحوه برخورد با گردشگر، الگوهای

REFERENCES

- Andereck, K.L. & Vogt, C.A. (2000). The relationship between residents' attitudes toward tourism and tourism development options. *Journal of Travel Research*, 39 (3), 27- 36.
- Bahrami, R. (2010). Capabilities and bottlenecks of rural tourism development in Kurdistan province. *Proceedings of Fourth International Congress on Islamic World Geographers*, Zahedan, pp. 1- 15. (In Farsi)
- Byrd, E., Bosley, H. & Dronberger, M. (2009). Comparisons of stakeholder perceptions of tourism impacts in rural eastern North Carolina. *Tourism Management*, 30 (4), 693- 703.
- Davis, J. & Morais, D. (2004). Factions and enclaves: Small towns and socially unsustainable tourism development. *Journal of Travel Research*, 43 (2), 3- 10.
- Hassan, S. (2000). Determinants of market competitiveness in an environmentally sustainable tourism industry. *Journal of Travel Research*, 38(3), 239- 245.
- Janet, C. (2009). *The challenges to rural tourism: Perspectives on tourism policy*. London, Mansell Publishing Ltd., 347 p.
- Karimi- Panabandany, B. & Ghadiri, M. (2009). Rural tourism, opportunities, barriers and limitations. *Proceeding of Tourism, Cultural Heritage, Handicrafts and Tourism Organization of Iran*, pp. 1- 8.
- Mahdavi, M., Ghadiri, M. & Ghahremani, N. (2008). Effects of tourism on rural development with a survey of rural people in Kan and Solghan valleys. *Journal of Rural and Development*, 11 (2), 39- 60.
- McGehee, N.G. & Andereck, K.L. (2004). Factors predicting rural residents' support of tourism. *Journal of Travel Research*, 43 (3), 131- 140.
- Moradnejadi, H. & Nazari, S. (2003). Tourism and rural development in Iran. *Journal of Socio - economic Jihad*, 256 (23), 36- 45.
- Office of Planning and Development Management of Qazvin Province (2011). *Studying the situation of tourism villages in Qazvin province*. Research Report, Office of Planning and Development Management, Municipal of Qazvin Province.
- Pedhazur, E. (1982). *Multiple Regressions in Behavioral Research: Explanation and predication*. New York, Reinhart & Winston, 385 p.
- Popzan, A., Ghobadi, P., Zarafshany, K. & Gravandy, S. (2010). Rural tourism barriers and limitations by using the grand theory (Case study: Harir Village, Kermanshah Province). *Journal of Rural Research*, 3 (1), 1- 28.
- Reeder, R. J. & Brown, D. M. (2005). *Recreation, tourism, and rural wellbeing*. United States Department of Agriculture Economic Research Report Number 7, Retrieved July 1, 2007 from <http://www.ers.usda.gov/publications/err7>.
- Roknodin- Eftekhari, A. & Mahdavi, D. (2005). Rural tourism development strategies using models SWOT (Small Lavasan village). *Journal of Humanities Teacher*, 45 (10), 1- 31.
- Ryglava, K. (2007). Limiting factors in the field of business activities in rural tourism. *AGRIC. ECON.CZECH*, 53 (9), 421- 431.
- Saxena, G. & Ilbery, B. (2008). Integrated rural tourism: A border case study. *Annals of Tourism Research*, 35 (1), 233- 254.
- Soteriades, M. (2002). *Tourism and environment in rural areas*. Retrieved August 12, 2004 from www.fund.acbe/prelude.
- Statistical Center of Iran (2006). *Statistical yearbook: General population and housing census in 2006 in Qazvin province*. The Interior Ministry, Governor of Qazvin, Deputy Planning, Statistics and Information Office.
- Wikipedia (2011). *Introduction to Gazarkhan village*. Retrieved June 1 3, 2011 from <http://en.wikipedia.org/wiki/Gazarkhan>.
- Zmija, J. & Kuczek, L. (2008). Opportunities and barriers to the rural development in Eastern Poland. *Journal of Environment*, 1 (1), 2- 5.